

მარჯორი უორდროპი და გურია



ანტონი სტობარტი

გაერთიანებული სამეფოს ბრიტანულ-ქართული საზოგადოების თავმჯდომარის მოადგილე

რეზიუმე: სტატიაში განხილულია მარჯორი უორდროპის პირველი მოგზაურობა გურიაში 1894-1895 წლებში, გამოყენებულია მასალები ბოდლეს ბიბლიოთეკაში დაცული უორდროპების არქივიდან.

საკვანძო სიტყვები: მარჯორი უორდროპი, ნინო გურიელი, ოზურგეთი

საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ინგლისელი ქალბატონია მარჯორი უორდროპი (1869-1909), რომელმაც ინგლისურად თარგმნა ქართული ეპიკური პოემა *ვეფხისტყაოსანი*. მიუხედავად იმისა, რომ მარჯორისა და მისი ძმის, ინგლისელი დიპლომატის სერ ოლივერ უორდროპის ძეგლი თბილისში საქართველოს პარლამენტის შენობასთან დგას, ინგლისში მის შესახებ ცოტას თუ სმენია. ეს სტატია აღწერს მის ვიზიტს 1895 წელს დასავლეთ საქართველოს ერთ-ერთ რეგიონში – გურიაში.

მარჯორი უორდროპი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ორჯერ ეწვია საქართველოს. მისი პირველი ვიზიტი იყო 1894-95 წლებში. მოგზაურობა ინგლისიდან დედასთან ერთად დაიწყო ჯერ მატარებლით, მერე გემით და 1894 წლის დეკემბერში ბათუმში ჩამოვიდა [1; 2]. მისი ძმა ოლივერი ამ დროისათვის უკვე საქართველოში იყო. მარჯორი ასე აღწერს მის ჩამოსვლას:

„მარსელიდან ცამეტდღიანი მოგზაურობის შემდეგ, 1894 წლის შუა დეკემბერში, განთიადისას გამეღვიძა და ვნახე რომ ჩვენი გემი უკვე ბათუმის პორტში შესულიყო. დილა თენდებოდა, და ქალაქი ცივი ნისლის ბურუსში გახვეული მოჩანდა. მაგრამ დროდადრო ნისლის ბურუსის მიღმა მაღალ მთებსაც მოჰკრავდი თვალს. ეს იყო ჩემი პირველი შეხვედრა ქვეყანასთან, რომელსაც ასე ხშირად წარმოდგენდი ხოლმე, ღამეულ ხილვებსა თუ დღის ზმანებებში. მას შემდეგ, რაც ინტერესი გამიჩნდა საქართველოს ანტიკური სამეფოსადმი, მისი ულამაზესი ხედებით, მამაცი და თვალადი მკვიდრებით, მისი მდიდარი ლიტერატურითა და, უპირველეს ყოვლისა, მისი სევდიანი, მაგრამ გმირული ისტორიით, ვნატრობდი იმ დღეს, როცა მე თვითონ ფეხს დავდგმდი იმ ადგილებში, რომლებზეც ამდენი წამიკითხავს და რომელზედაც ამდენი მიფიქრია, ვნატრობდი იმ დღეს, როცა იქნებ პირადად შეხვებდროდი იმ პოეტებს, რომელთა ლექსებმაც ამხელა სიამოვნება მომანიჭა“ [3].

მარჯორიმ და დედამისმა ღამე ბათუმში გაატარეს და მეორე დღეს თბილისის გზას დაადგნენ მატარებლით. თბილისში ჩასული მარჯორი მართლაც შეხვდა რამდენიმე პოეტს. განაკუთრებით აღსანიშნავია პრინცი ილია ჭავჭავაძე. თბილისისკენ მიმავალმა მატარებელმა გაიარა ქალაქი ჩაქვი (რომელსაც მარჯორი „ჩაკვას“ უწოდებს) გურიასთან და მარჯორის საშუალება მიეცა, პირველად შეეველო თვალი გურიისა და გურულებისათვის:

„შავი ზღვის სანაპიროს გასწვრივ რამდენიმე მილის გავლის შემდეგ მივაღწიეთ ჩაკვას, სადაც უკანასკნელ ხანებში ჩაის პლანტაციები გაუშენებიათ. სადგურში შესვლისას გაოცებული დავრჩი, როცა კოლორიტულ გურულებს შორის ათიოდე ჩინელიც დავინახე, უკან შეკრული თმებით, თავიან ნაციონალურ კოსტუმში გამოწყობილები, რომლებიც მოსულიყვნენ, რომ გამვლელი მატარებელი ენახათ“ [3].

უორდროპებმა რამდენიმე დღე თბილისსა და ქუთაისში გაატარეს, სადაც მათ ტრადიციული ქართული სტუმართმოყვარეობით უმასპინძლეს:

„ქართველებს უყვართ სტუმრები და მათი შეფასებისას სტუმართმოყვარეობა ერთ-ერთი უპირველესად აღსანიშნავი ღირსებაა. სტუმრისადმი ბუნებრივი სიყვარულის გარდა, მათ განსაკუთრებული ინტერესი გამოიჩინეს ჩვენს მიმართ, რადგან ჩვენ ვისწავლეთ მათი ენა და ინგლისიდან მათთან შესახვედრად ჩამოვედით. მათ მიერ ჩვენი მეგობრული და აღფრთოვანებული მიღება ყველგან იყო გაცილებით დიდი კომპენსაცია იმ ძნელად გატარებული საათებისა, რაც

მათი ენის სიძნელეთა გადალახვას და ქართული ზმნის ექსცენტრულობის გაგებას მოუწია“ [3].

ქუთაისიდან მარჯორი და ოლივერი 1895 წლის იანვარში გურიაში ჩავიდნენ. ისინი სოფელ ნიგოეთში გაჩერდნენ:

„ჩვენს კეთილ მასპინძელთან ერთად ვესტუმრეთ პრინცესა მაჭუტაძეს ნიგოეთში. ეს ქალბატონი ინგლისელია და მთელს ამ მხარეში ძალზე დაფასებული თავისი ხასიათის გამო. ის თავისი მამულის გლეხებზე ძალიან ზრუნავს და ავადმყოფობისა თუ განსაცდელის დროს მასთან მოდიან რჩევა-დარიგებისა და ნუგეშისათვის. მისი შვილები ინგლისურად საკმაოდ გამართულად ლაპარაკობენ, ისევე როგორც ქართულად. აქ ჩვენ სტუმართმოყვარეობით მიგვიღეს პრინცესა მაჭუტაძემ და მისმა ქმარმა“ [3].

მარჯორის მიერ ნახსენები პრინცესა იყო პრინც დიმიტრი მაჭუტაძის მეუღლე. დიმიტრი მაჭუტაძე დაქორწინდა ინგლისელ ქალზე სახელად ჰანა ტარსი. ჰანა იყო უინძორის ციხესიმაგრის მებაღის ქალიშვილი. 1866 წელს 19 წლის ჰანა გაემგზავრა რუსეთში, რათა გრაფ ლევ ტოლსტოის სახლში მისი შვილების აღმზრდელად (გუვერნანტად) ემუშავა¹ [4].

ტოლსტოის სახლში ყოფნისას ჰანამ ასწავლა მათ საშობაო პუდინგისა და იორკშული პუდინგის გაკეთება. 1872 წელს ჰანამ დატოვა ტოლსტოის ოჯახი და გადავიდა აღმზრდელად სონია ტოლსტოის დის ოჯახში, რომელიც კავკასიაში ცხოვრობდა. ჰანა შემდეგ ცოლად გაჰყვა პრინც დიმიტრი მაჭუტაძეს [5, გვ. 203-204]. მასთან ერთად ის წარმატებით გაუძღვა მაჭუტაძის ცხვრის ყველის წარმოების ბიზნესს [6, თავი 24]. მაჭუტაძეებთან სტუმრობის შემდეგ უორდროპებმა განაგრძეს თავიანთი მოგზაურობა გურიაში:

„ნიგოეთიდან ცხენით წავედით ჯუმათში ექსკურსიაზე, სადაც მაღალ მთებში მონასტერია. აქ დასაფლავებულია რამდენიმე გურული მთავარი. უკვე იანვრის დასაწყისი იყო, მაგრამ ყველგან ხარისძირების, ენძელების, იების, ფურისულებისა და სხვა ყვავილების მდიდრული ხალიჩა იყო მოფენილი. ხარისძირები განსაკუთრებით მომხიბლველნი იყვნენ, ძალიან დიდები, ღია ყვითელი, ვარდისფერთან შერეული. დაახლოებით ხუთი მილი ვაკეზე ვატარეთ ცხენები, მერე კი გზა, უფრო სწორად – ბილიკი თანდათან

¹ ჰანას და ჯენი იყო გუვერნანტი ლევ ტოლსტოის მეგობრის მემამულე ევგენი ლვოვისა ტულაში.

შემაღლდა, და თითქმის ორი საათი მთებში ვიარეთ, პანორამა უფრო და უფრო გაფართოვდა და მალე მონასტერსაც მოვაღწიეთ“ [3].

მარჯორი დაწვრილებით არ აღწერს ამ მოგზაურობის სიძნელეებს, მაგრამ მისი ძმა ოლივერი ამ პერიოდის ერთ-ერთ წერილში ამბობს: „მოგზაურობა მხოლოდ ცხენებით იყო შესაძლებელი და ვიგრძენი, რომ მარჯს საკმარისზე მეტხანს მოუხდა ცხენოსნობა, სრული ხუთი საათი ვიარეთ ცხენებზე ამხედრებულებმა, მაგრამ ის არაფერს იმჩნევდა, და როგორც ყოველთვის, მხნედ და კარგად გამოიყურებოდა“ [1; 2]. მარჯორის ჩანაწერებში კი პეიზაჟია აღწერილი:

„ხედი ჯუმათიდან შეუძლებელია გადაჭარბებით იქნას აღწერილი. ჩრდილოეთის მხრიდან კავკასიონის მთავარი მთაგრეხილია გაჭიმული, რომლის ყველა დათრთვილული მწვერვალი მკაფიოდაა გამოსახული ლურჯი ცის ფონზე; მთათა შორის ენგურის, ხობის, რიონისა და წყალწითელას მდიდრული ხეობებია ჩაწოლილი. აღმოსავლეთით ქართლისა და იმერეთის მთებია, სამხრეთით კი თოვლით დაფარული აჭარა-აფხაზეთის მთაგრეხილია, რომელიც კედლად ადგება გურიის ტალღოვან მდელოებს“.

ჯუმათში მათ მამა არსენმა უმასპინძლა, „კეთილმა, გულწრფელმა ბერმა“. შემდეგ ისინი ლანჩხუთიდან სუფსაში მატარებლით გაემგზავრნენ, სადაც გურიელების სასახლეში გაჩერდნენ: „ორი დღე გურიის პრინცის ზამთრის რეზიდენციაში გავატარეთ. ის მართავდა მთელ პროვინციას დაახლოებით მეცხრამეტე საუკუნის შუამდე. ეს მრავალმხრივ ღირსშესანიშნავი ოჯახია. მისი წევრების ფიზიკური აღნაგობა მეტად გამორჩეულია. სხვა დამახასიათებელ ნიშნებთან ერთად აღსანიშნავია მათი ჩინებული თმები, შავი და ტალღოვანი. გურული იშვიათად ხმარობს ქუდს, რადგან მას თმები საკმარისად იცავს ზაფხულის სიცხისა და ზამთრის სიცივისგან. მათი ნაკვთები უაღრესად დახვეწილი და სიმეტრიულია, ერთდროულად გონიერი და გზნებით განათებული გამომეტყველებით. აშკარაა, რომ მეომარი რასაა და ლეგენდები მათი გულადობის შესახებ ადვილად დასაჯერებელია“ [3].

მიუხედავად იმისა, რომ წლის დასაწყისი იყო, ამინდი „ძალიან კარგი და რბილი“ შეხვდათ. ოლივერი წერს: „ხალხი ამბობს, რომ ეს იმიტომ მოხდა, რომ მარჯი აქ ჩამოვიდა“ [1; 2].

ამ ვიზიტის შემდეგ მარჯორის გურიელებთან კავშირი არ გაუწყვეტია; უორდროპების კოლექციაში ინახება პრინცესა ნინო გურიელის 3 წერილი მარჯორისადმი [7]. ნინოს მესამე წერილი, დათარიღებული 1896 წლის 19

ავგისტოთი, გაგზავნილია სოფელ ხიდისთავიდან. ამ წერილიდან აშკარაა, რომ ეს იყო გურიელთა საზაფხულო რეზიდენცია და მარჯორი რამდენიმე ხნის წინათ ეწვია ნინოს აქ, საქართველოში თავისი მეორე, ფინალური ვიზიტის დროს 1896 წელს.

დავუბრუნდეთ უორდროპების პირველ, 1895 წლის საქართველოში ვიზიტს. მარჯორი და ოლივერი სუფსიდან გაემგზავრნენ გურიის რეგიონალურ დედაქალაქში, ოზურგეთში: „ქალაქი პატარაა, შესაძლოა, ოდნავ მოზრდილი, ვიდრე დიდი სოფელი, მაგრამ ადგილობრივი მოსახლეობა აჩვენებს დიდ ლიტერატურულ აქტიურობას. აქ არის სტამბა და ბევრი საინტერესო წიგნია დაბეჭდილი. ჩვენი მასპინძლები არიან ათაბაგთა, ახალციხის უძველესი მმართველთა შთამომავალნი, რომელთაც უდიდესი სტუმართმოყვარეობით მიიგვიღეს“ [3].

ოზურგეთში ყოფნისას უორდროპები სადილად მიიწვია შემოქმედის მონასტრის წინამძღვარმა ამბროსიმ – „წარმოსადგემა ჭაღარა ქართველმა“. ისინი ეტლით გაემგზავრნენ შემოქმედში, მდინარე ბჟუჟის სანაპიროს გასწვრივ: „კარგი მიზეზი გვაქვს, რომ ეს მდინარე დავიმახსოვრეთ, რადგან ჩვენი ეტლი რამდენჯერმე კინაღამ გადაბრუნდა მის ქვიშიან კალაპოტზე ხრიგინით, როცა მდინარე ჩვენგან სულ რაღაც ერთი დიუმის მანძილზე მიედინებოდა“ [3].

მარჯორი ისე მოხიბლულა შემოქმედის სილამაზით, რომ თავის ანდერძშიც კი მიუთითებია რომ იქ სურდა დასაფლავება. [8, გვ. 423] როდესაც მარჯორისა და ოლივერის ოზურგეთის დატოვების დრო მოვიდა, ქალაქმა მათ გამო-სამშვიდობებელი ბანკეტი მოუწყო:

„არასოდეს დამავიწყდება ენთუზიაზმი და კეთილგანწყობა ამ კეთილი გურულებისა. ისინი კვლავ და კვლავ გვთხოვდნენ მალე დაბრუნებას, მივიღეთ უთვალავი მოწვევა მათ სააგარაკო სახლებში. ბანკეტი დაახლოებით ორი საათი გაგრძელდა და მხოლოდ იმიტომ დასრულდა, რომ ჩვენ სადამოთი ბათუმის მატარებელს უნდა გავყოლოდით. ოთხმოცამდე სტუმარს შორის იყო რამდენიმე ძალიან მაღალი მამაკაცი. სამი მათგანი ალბათ შვიდი ფუტი სიმაღლის იქნებოდა. სანამ ჩვენ წამოვიდოდით, ერთ-ერთმა მათგანმა სულმოუთქმელად დალია მთელი ბოთლი ადგილობრივი წარმოების შამპანურისა, ჩვენთვის ბედნიერი მგზავრობის სასურველად. ბოლოს, შეკრებილი სტუმრების გამოსათხოვარ შემახილებში, ჩვენ დავტოვეთ იქაურობა. ისინი ბალკონზე გამოვიდნენ რათა გამოგვმშვიდობებოდნენ“ [3].

Bibliography

1. *Oliver Marjory and Georgia* by Nino Wardrop, Bodleian Library Record, April 1994
2. Odzeli Marika, Part 5, Chapter 1 of *On the history of Georgian-English Literary Contacts*, Tbilisi 1998
3. Wardrop Marjory, *Notes of a Journey in Georgia*, Bodleian Library Wardrop Collection, d.40/1(1)
4. Donskov Andrew (edited by), *Tolstoy and Tolstaya – A portrait of a life in letters*, “University of Ottawa Press”, 2017
5. Bartlett Rosamund, *Tolstoy, A Russian Life*, New York 2011
6. Сухотина-Толстая Татьяна Львовна, *Воспоминания*, 1950
7. Items d.20/124, 125 and 127, Bodleian Library Wardrop Collection
8. შარაძე გურამ, *მეცნიერებისა და სათნოების საუნჯე*, თბ. 1984

